

ANTİK DÜNYADA SINIKLERİN (CYNIQUE) GİZLİ ROLLERİ

Yazan

Alexandre VEXLIARD

Kısaltarak Çeviren

Oya SENCER

I

İnsan bilimlerinin gelişip ilerlemesi için, bu bilimler arasında sıkı bir işbirliğinin kurulması gerekmektedir. Uzmanlaşma eğiliminin her gün biraz daha arttığı düşünülecek olursa, böyle bir işbirliğinin neden gerekli olduğu hemen anlaşılır. Biz, işbirliğinin özellikle Sosyoloji, Psikoloji, Tarih ve İktisat bilimleri arasında gerçekleştirilmesi dileğindeyiz.

George Gurvitch¹, Pitirim A. Sorokin², Roger Bastide³, gibi sosyologlar; Daniel Lagache⁴, J. L. Moreno⁵, Guy Palmade⁶, gibi psikologlar; P. L. Reynaud⁷, George Katona⁸ gibi iktisatçılar da eserlerinde bu konu üzerinde durmuşlardır.

Biz, bu araştırmamızda, henüz tam anlamıyla olmamakla birlikte, böyle bir işbirliğini gerçekleştirmeğe çalıştık.

Siniklerin (cynique) antik dünyada oynadıkları toplumsal rolü konu edinen çalışmamızda, sosyolojide pek az kullanılan tarihsel karşılaştırmalar yönteminin olanaklarını ve belli bir çevrenin dışına taşan bazı toplumsal kümelerin şimdiye kadar gizli kalmış rollerini göstermek istedik. Tarihçilerin pek az sözünü ettiği, sosyologlarınsa tümüyle bir yana bıraktığı bu kümeler arasında; dilencileri, serserileri sayabiliriz. Oysa,

- 1) La Vocation actuelle de la Sociologie — "Traité de Sociologie"
- 2) Social and Cultural Dynamics
- 3) Sociologie et Psychanalyse
- 4) L'unité de la Psychologie
- 5) Fondements de la Sociometrie
- 6) Kleine historische und philosophische Schriften
- 7) Economie politique et Psychologie expérimental.
- 8) Psychological Analysis of Economic Behavior.

bu kümelerin, tarih boyunca, yer yer ve zaman zaman büyük önem kazandıkları olmuştur.

Sözü geçen kümelerdeki insanlar nereden gelmektedirler? Toplumun, bunlar karşısındaki tutumu nedir? Bunlar toplumu etkileyebilirler mi? Bu etki ne yöndendir ve ne yoldan anlatılır? İşte bütün bu sorular, konuyla ilgilenen sosyoloğun karşısına dikilmektedir.

Antik dünyayı, dokuz yüz yıla yakın bir süre etkilemiş olan sinikler söz konusu edildikte, karşımıza şu sorular dikiliyor: İleri gelen sinikler nereden çıkmışlardır? Toplumun hangi tabakalarına seslenirler? Amaçları nedir? Yandaşları ve toplum düzeni üzerinde ne gibi bir etkileri vardır ?

II

Aşağı yukarı yüz yıl kadar önce, K. W. Göttling, "Sinik Diogène veya Grek Proletaryası" üzerine bir inceleme yayınlamıştı. Biz, antik dünyada, yalnız Diogene'in değil, bütün siniklerin küçümsenmeyecek bir rol oynadıklarına inanıyoruz.

Siniklerin eylemi "kendiliğinden" bir sosyal olgudur. Sosyal kurumları, gözle görülür bir şekilde etkileyemediği gibi pek az yazılı belge bırakmıştır. Ama, bir yandan yukarıda sözünü ettiğimiz "kendiliğindenliği", bir yandan da bir kütle hareketi olması bakımından, sosyoloğu ilgilendirir. Öte yandan siniklerin, birey üzerindeki etkileri psikologlar için de ilginç bir araştırma konusudur.

Dilencilik ve serserilik de, sinizm gibi, tarih biliminin bir yana bıraktığı konular arasındadır.

Tarih, genellikle, sinikleri toplumsal bir olgu olarak ele almaz. Felsefe tarihyse, bunlardan, Sokrat okulundan çıkma meraklı ve ilginç bir akım olarak kısaca söz eder; Siniklerden Antisthènes'in, Diogène'in bazan da Crates'in adını sayar. Sinikleri tutanlar, bunları ne kadar göklere çıkarırlarsa, tutmayanlar da o kadar batırırlar. Örneğin, A. Franck'ın "Felsefe Sözcülüğü"nü "Diogène" maddesinde, sinikler hasta ruhlar ve şarlatanlar olarak kabul edilir. Bu ikilik bütün tarih boyunca süregelmiştir.

Sinikler üzerine söylediklerimiz, ilk stoikleri için de geçerlidir. Ama sonraları stoisizm, düşmüş ve umutsuz bir Roma aristokrasisinin felsefesi

haline gelmiş, siniklerse, tarih boyunca güçsüzlere ve ezilenlere seslenmişlerdir.

Sinizmin öz çizgilerini, siniklerin toplumsal kaynaklarını ve etkilerini, psikolojilerini ve toplumda olan ilişkilerini, bazı ilgilendiren bir açıdan ele alarak inceleyeceğiz.

III

Siniklerin Eyleminin Toplumsal Yönü

a) *Sinizmin belirleyici çizgileri* : — Sinizmi, toplumsal yönden, Grek dünyası içindeki yerine yerleştirebilmek için, bu akımı, aşağı yukarı çağdaşı sayılabilecek iki büyük felsefe okuluyla karşılaştırmak yeterlidir. Bu iki okul Akademi ve “Aristocu Okul (péripateticien)”dur. Akademinin, Atina aristokrasisinin eğilimlerini dile getirdiği, Aristo’cu okulunsa, “orta yol” öğretisiyle “orta sınıf”ların felsefesi olduğu düşünülürse, Sinizmin, önceleri Yunan dünyasının sonraları da Roma imparatorluğunun proleter sınıflarını ilgilendirdiği söylenebilir.

Her üç okul da Sokrat’tan çıktığını ileri sürdüğü halde, toplumsal alandaki karşıtlıkları apaçıktır.

Aralarındaki ideolojik ve teorik ayrılıkların kaynağı da bu toplumsal karşıtlıkta aranabilir. Sokrat ve ardıllarının Atina demokrasisi karşısındaki olumsuz tutumlarını, Aristo’nunsa, Atina’da orta sınıflarca desteklenen Makedonya partisinin sözcüsü olduğunu hatırlatalım. Buna karşılık, sinik akımın ileri gelenlerinin, genel olarak düşkün ve toplum dışı kişiler olduğunu da unutmayalım. Bu sonuncular diğer “filozofların” küçümsemelerine rağmen, zavallılara, ezilmişlere, kölelere yönelmişlerdir... Siniklerin yöneldiği, bu Atina proletaryası üzerine de bir kaç söz söylemek istiyoruz:

b) *Atina proletaryası* : — Spekülatif bir okul olan Platon’cu okul, mutlu azınlığa, aristokraziye, daha doğrusu, Atina’nın soy asaletine dayanan sınıfına hitab etmekteydi. Akademi, kentten kibar semtlerinden birindeydi. Buna karşılık, İllissos’un sol kıyısında, fakir halk tabakasından kişilerin devam ettiği ve Antisthène’in yönettiği bir jimnazyom (gymnase), Cynosargue, bulunuyordu⁹⁾.

Atina halkının büyük bir çoğunluğu sefalet içindeydi. Atik’in yöne-

9) J. BERNAYS: Lukian und die Kyniker.

timine katılan "citoyens"lerin sayısı 20 bin ile 30 bin arasında olmakla beraber bunların hepsinin hali vakti yerinde olduğu söylenemezdi. Sicilyalı Diodore'a göre, Antishènes'in zamanında 12 bin "citoyens" sefil bir durumda bulunuyordu¹⁰. Kölelerse, "citoyens"lerin 12 katı, genellikle özgür halkınsa 3-5 katı kadardı¹¹.

Sinikler, yiyecek olarak ekmek, zeytin ve incirle yetinilmesi gerektiğini ileri sürerlerken, gerçekte, Yunanlıların çoğunluğunun günlük yemek listesini saymaktaydılar¹². Bu yiyecekler, zenginlerin onbinlerce drahmē harcayarak verdikleri ziyafetlerle tam bir karşıtlık içindeydi¹³.

Atina'daki bu sefil külelere, çoğunluk, savaşlar yüzünden yersiz yurtsuz kalmış insan dalgaları sürekli olarak eklenmekteydi.

İşte sinikler, otuz yıl süren ve yüzbinlerce kişinin hayatında derin izler bırakan Pelepones savaşlarından sonra başlayan bir dönemin ürünüdürler. Bu dönemde bütün Atik siteleri kökünden sarsılmış ve Atik sonsuz bir sefaletе düşmüştür. Kentler, özellikle de Atina, karışık ve kalabalık bir küme meydana getiren, kimisi özgür, kimisi köle olan, aç ve işsiz külelerin baskınına uğramıştır. Bu küleler, zenginlere, mal sahiplerine, ve tümüyle Atina uygarlığına karşı, gittikçe daha tehdit edici bir tavır takınmış, bir isyan hayaleti yöneticilerin karşısında dikilmiştir.

Sokrat'ın öğretisi ve ölüm şekliyle verdiği canlı örnek, kendisi bu rejimin karşısında olsa bile, Devlet gücüne ve kurulu düzene boyun eğmeyi öğütüyordu.

Sokrat'ın yandaşları olduklarını ileri sürmelerine rağmen, Siniklerin tutumu bu öğretille çatışmaktaydı. Sinikler, Hesiodos'un sözünü ettiği "altın çağı"nın özlemi içinde, her çeşit yönetime karşıydılar.

Bunun nedenini, Siniklerin, çoğunluk Toplum dışına çıkarılmış olmalarında arayabiliriz.

c) *Siniklerin Toplumsal kaynağı:* — Siniklerin hemen bütün ileri gelenlerin Gerek dünyasının içinden değil de çevresinden çıkmıştır. Bunların barbarlardan olanlarına bile rastlanır. Toplumsal bakımdan ele alırsa, aralarında Antishènes gibi parasız pulsuzlar, Diogène gibi hüküm-

10) Diodore de Sicile: "Bibliothèque historique"

11) H. Wallon: "Histoire de L'esclavage dans L'antiquité"

12) MENARD ET SAUVAGEOT: La vie privée des anciens" Cilt: 3, s. 125 (ATHENEE).

13) MARTIAL: Epigrammes

lüler, Méenippe gibi salıverilmiş köleler, Crates gibi iflâs etmiş zenginler, Dion Chrysostome gibi sürgünler vardır.

Akımn öncülerini ve yöneticilerini, ortak bir özellik, büyük halk kütlelerine bağlamaktadır. Bu ortak özellik, sefalet ve toplumsal düşüştür.

Akımn ileri gelenlerinin sefaletine “kişisel sefalet” adını verebiliriz. Bunlar çoğunluk sonradan iflâs etmiş, hüküm giymiş, sürülmüş kişilerdir. Buna karşılık seslendikleri kütleler, toplumsal felâketlerin kurbanlarıdır. Kişilikleri çok farklı olan ve sinik öğretiyi her biri kendisine göre yorumlayan bu kişileri, sefalet birleştirmektedir.

Aşağıya en önemli siniklerin adlarını ve kısa biyografyalarını alıyoruz.

d) *Kısa biyografyalar:* — *Antisthènes* (444-368) okulun kurucusu ve Atina’da doğmuş olmakla birlikte, Trakya’lı çok fakir bir ailenin çocuğudur; hiç bir vatandaşlık hakkına sahip değildir.

Diogène, kalb para basmaktan samik olarak sürülmüş ve sürgünden kaçmıştır.

Thèbes’li Crates, iflâs etmiş, evi talan edilmiş, köleleri satılmış ve toprakları işlenmeden kalmıştır. Atina’ya kaçarak, “sinikler arasına karışmış ve böylece, şerefli bir şekilde dilenmek imkânını elde etmiştir”¹⁴.

Crates’in öğrencisi olan *Zenon* da iflâs etmiş bir tüccardır. Önce sinik üslûpda bir kitap yazmış ama sonradan stoisizm’in kurucusu olmuştur.

Sinizmin ilk dönemlerinde, *Diogène*’in yandaşlarından bir çoğunun adları günümüze kadar gelmiştir. Bunların arasında, *Menandros*, *Drymus*, *Monime*, *Maxime*, *Antigone Cyalops*, *Hegesias Clocus* ve *L’Athée* adıyla tanınan *Kirene’li Theodore*’u sayabiliriz. Bu sonuncusu, siniklerin kötümserliğini sonuna kadar götürerek, intihar’ın gerekliliğini savunmuştur.

Diogène’in şöhreti, belli bir toplumsal düzeyden olan bazı kimselerin de siniklere katılmalarını sağlamıştır. *Egine’li Onesicrite* ve iki oğlu bunun bir örneğini vermektedirler. *Onesicrite*, İskender’in subaylarından-

14) Menard et Sauvegeot: “La vie privée des Anciens” Cilt 3 (Athenée).

dır ve sinik'lerle, onların kendi kendilerini etkileme yöntemlerini, Hintli'lerin yöntemleriyle karşılaştırma bakımından ilgilenmiştir¹⁵. Yine, Trakyalı iyi bir aileden olan Hipparchée adlı genç bir kadın da, yaşlı ve çirkin Crates'le evlenerek, sinik akımın yeni yandaşlar kazanmasını sağlamıştır.

Bu alanda daha birçok örnek sayılabilir.

e) *Kışkırtıcılar ve uzlaştırıcılar* : — Caligula (41) dan, Jüstinyen'e (530) kadar gelip geçen imparatorlar zamanında, halk-oyu'nu bulandıran ve serkeşlikleri sonunda işkenceye mahkûm olan siniklere sık sık rastlanır. Diğer bazı siniklerse otoritelerle iyi geçinme yoluna gitmişlerdir. Örneğin, İmparator Vespasien'den en büyük cezaya çarptırılmasını isteyen Demetrius'a, İmparator: "Seni öldürtmemi istiyorsun ama ben havlayan bir köpeği ölüme mahkûm etmem" diye cevap vermiştir. Diogène ve Héras halkın önünde Berenice'le evlenmek isteyen İmparatoru yerin dibine batırmışlar ve buna karşılık Diogène kırbaçlanmış, Heros ise öldürülmüştür¹⁶. Öte yandan Bursa'lı Dion Chrysostome Verspasien'in gözüne girmeyi becermiştir. Özel olarak Arrien (105), Epictète (120), Justin Martyr (150) Marc Aurèle sinikleri yüceltmişler¹⁷, Antik dünyanın Voltaire'i sayılabilecek Lucien, bütün felsefe okullarıyla alay ederken sinik felsefeyi bir yana bırakmıştır.

Bütün bu anlattıklarımızdan, bugün pek de önemsenmeyen sinik okulun, antik dünyada güçlü bir yeri olduğu sonucu çıkmaktadır. Öte yandan verdiğimiz bir kaç biyografik örnek, Siniklerin çoğunluk kendi istemleriyle değil de dıştan gelen etkilerle toplum dışı edilmiş kişiler oldukları ve bundan sonra aldıkları tavrın, durumlarına karşı zorunlu bir tepki olduğu savını doğrulamaktadır.

Bunun somut bir örneğini, ölümünden üçyüz yıl sonra kendisine "Chrysostome" adı verilen Bursalı Dion'un kişiliğinin, sinikler arasına karıştıktan sonra değişmesinde görebiliriz. Böyle bir değişim hayat tarzındaki kökten değişikliğin sonucundan başka bir şey değildir. Dion'un verdiği örnekte, şan, şeref ve zenginlik içinde geçen bir hayattan sonra, birden dilencilığe varan bir sefalet düşen bir kimsenin geçirdiği sarsıntı söz konusudur.

15) G. Grote: Plato and other Companions of Socrates. s: 30.

16) Dion Cassius: Histoire Romaine, cilt 9, s: 305-311.

17) Julien L'Apostat: Les cyniques ignorants.

f) *Dion Chrysostome'un verdiği örnek:* — Dion'un hayatının ilk döneminde, onun bir gün siniklere katılabileceğini gösteren hiç bir belirti yoktur. Ne toplumsal durumu, ne felsefi, ne de siyasal eğilimleri siniklerle bağdaştırılamaz. 62, ya da bazı kronolojilere göre 52 yaşında, siniklere katılana kadar, bu akımı küçümsemiş ve alaya almıştır. Ama sinik akıma katıldıktan sonra, hayatının sonuna kadar ilkelerine bağlı kalmış, hatta şerefi ve serveti kendisine geri verildiği zaman bile bu ilkelerden ayrılmamıştır.

Dion, zengin ve asil bir vatandaştır, Roma sarayı ve ileri gelenleriyle yakınlık kurmuş ve meşhur bir söylevci sofist olarak tanınmıştır. Bilindiği gibi, ideoloji bakımından, sofistler “filozoflar”ın tam karşısında yer alır, gücün üstünlüğünü ve güçsüzlerin güçlülere boyun eğmesi gerektiğini savunurlar.

Dion'un yaşadığı dönemlerdeyse, sofistler, anlamsız ve önemsiz konular üzerinde konuşan ve gerçek amaçları eğlendirmek olan kişilerdi. Dion'un bu gençlik döneminde verdiği söylevlerin adları oldukça ilginçtir: “Bite övgü” “Sineğe övgü” gibi...

Dion, stoiklerin ve siniklerin, cumhuriyetçi ve anarşik eğilimlerinin karşısında olduğu kadar, bir ütopya olarak düşündüğü toplumsal reform hareketlerinin de karşısındaydı. Bu bakımdan, bütün kurulu düzen sözcüleri gibi, stoikleri ve sinikleri Devlete zararlı kişiler olarak görüyor ve bütün filozoflara karşı duyduğu nefreti, Sokrat, Platon ve Zenon'un yandaşlarının, halk ve devlet düşmanları olarak “karalardan ve denizlerden sürülmesi”ni isteyerek belirtiyordu.

İmparator Domitian zamanında, gerçekten de bütün sinik ve stoik filozoflar Roma'dan kovuldu. İşin ilginç yönü şu ki, bu arada Dion da, filozof olduğu için değil de daha ağır bir suçlamayla, “İmparator'a güven vermediği için” sürüldü.

Sürülmezden önce (aşağı yukarı 92 yılına doğru) Dion'un ideolojik yönden ve toplumsal durumu bakımından “felsefe” ye karşı olduğunu söylemiştik. Ama 60 yaşından sonra dilenci kılığıyla Avrupa'da dolaşmağa ve şunun bunun toprağında çalışarak ekmeğini kazanmağa başladık-tan sonra işler değişti. Hayat görüşünün değişmesini kendisi şöyle anlatıyor: “Geçmişten kalmış bütün korku ve utançları unutmaya kendi kendime söz verdim. Yırtık pırtık elbiseler giyerek ihtiyaçlarımı kıstım”¹⁸

(Bu ihtiyaçların zaten dıştan gelen başkılarla kısılmış olduğunu hatırlatalım.)

Böylece, Dion'un sinizme yönelmesi gelenek ve bilgi yoluyla değil de, hayatının birden bire değişmesiyle olmuştur. Eğer ihtiyaçlarını kısıyorsa, bu, artık ihtiyaçlarını sağlayabilecek olanaklara sahip bulunmaması yüzündendir. Sözü yine kendisine bırakalım: "Karşılaştığım kimseler bana bazan serseri, bazan dilenci bazan da filozof adını veriyorlardı. İşte filozof adını, hiç düşünmediğim halde böylece kazandım. Bazı sözde filozoflar kendi kendilerine bu adı verirlerken, bana bu ad başkaları tarafından takıldı. Zamanla böyle bir şöhret gerekli de olmaya başladı, çünkü bir çok kimse bana iyi ile kötü üzerine sorular sormaktaydı. Yavaş yavaş bu konular üzerinde düşünmeğe başladım. Bir gün benden halkın önünde konuşmamı istediler. Böylece, insanın ödevleri ve mutluluğun koşulları üzerine düşündüklerimi halka açıkladım."

Dion, içinde bulunduğu duruma psikolojik bir tepki olarak, düzenli bir toplumda yaşayan kişilerin peşinde koştuğu şeylerin önemsiz ve anlamsız olduğunu kabul etti. İç dengesini, ahlâkî ödev adını verdiği şeyin gerçekleştirilmesinde buldu. "Dilencinin serseri hayatının, özgürlüğe, gerçeğe, iç rahatlığına götüren yol olduğunu anladı¹⁹. Burada önemli olan nokta, Dion'a "filozof" adını verenlerin başkaları olması, ve kişiliğinin de buna bağlı olarak gelişmesidir. Dion'un sonunda kendisine oynatılmak istenen rolü kabul ettiği ve bu rolü en iyi şekilde başarmaya çalıştığı söylenebilir.

İmparator Vespasien'in akıl hocası Nerva'nın, sonraları da Trajan'ın yakın dostu haline girdikten sonra bile, Dion, bu rolü unutmadı. Ama yeniden kavuştuğu mal ve mülkünü reddetmeğe de yanaşmadı. Yalnız Trajan zamanında, kentlerdeki fakir halkın yararına olacak toplumsal reform projeleri hazırladı. Projedeki en önemli nokta ekilmeyen toprakların halka dağıtılması dileğiydi. Böyle bir toplumsal reform düşüncesi, sadece bir tasarı olmaktan öteye hiç bir zaman geçemedi.

Sürgünde bulunduğu yıllarda, Dion, Lucien'in sözünü ettiği gezgin filozoflardan biri olarak yaşamıştır. Bu gezgin filozofların halk kütleleri üzerinde belli bir etkileri olmuştur ki bu etkinin şeklini ve yayılımını aşağıda anlatacağız.

19) Von Arnim: "Dion von Prusa", s: 137- J. Bernays: "Lukian and die Kyniker".

g) Eylemleri : — Von Arnim “deniz kumu kadar kalabalık olan” siniklerin geniş yayımlı ve derin eylemlerinden söz etmektedir. Siniklere pazar yerlerinde, merdivenlerin üzerinde, sokaklarda sık sık rastlanmıştır. Bunlar küfürleri, bağırışları, alayları, küstahlıklarıyla gelip geçenleri taciz ederlermiş. Aralarından bazıları için böyle bir tutum, şöhrete ulaşabilmenin en kısa yoluymuş. Ama bu kıskırtıcılar en çok cahil halka seslenir, maskaralıklar yaparak gelen geçenlerin dikkatini çekerlermiş²⁰. Çoğu zaman, “filozof” adı kaba saba adamlarca benimsenir ve bu adamlar siniklerin orta malı olmuş bir takım sözlerini tekrarlayıp dururlarmış.

Ama, düşünecek olursak, bu şarlatanların ortaya çıkabilmeleri için arkalarında düzenli bir sinik hareketin var olması gerektiğini hemen anlarız. Bu hareket adetâ bir “tarikât” halindedir ve Hint yogileriyle, Yahudi peygamberlerle, gezgin papazlarla karşılaştırılabilir. Gerçekten de hristiyan kilisesinin papazlık kurumu, siniklerin “tarikâtından” pek çok şey almıştır²¹.

Hıristiyanlığın ilk dönemlerindeki siniklerin bir kısmının, aynı zamanda hıristiyan oldukları düşünülebilir: Peregrinus Protheus papazlık bile yapmıştır.

Siniklerin eylemleri özellikle bireyseldir. İki yoldan yandaş kazanırlar: Ateşli yergilerle korku salarak ve dünyada cehennem hayatı yaşayanlara umut aşılayarak...

h) *Siniklerin propagandası*: — Siniklerin eylemlerinde en az iki unsur ayırmak gerekir. Bir yandan topluma yöneltilmiş yergilerin eleştirici ve olumsuz niteliği, bir yandan da verdikleri eğitimin olumlu yönü. Eylemlerinin, en çok bilinen yanına; alaylarına, küstahlıklarına, maskaralıklarına, kaba davranışlarına, utanmazlıklarına gelince, bunlar dikkati üzerlerine çekmek için kullandıkları yöntemlerden başka bir şey değildir.

Sinikler, sefahat düşkünlerini, kötü huylar edinmiş olanları, kadınsı erkekleri, şakşakçıları, iki yüzlü din adamlarını, sofistleri, düşmana satılmış kişileri, ganimete boğulmuş generalleri sürekli olarak alaya alıyor ve yeriyorlardı.

Toplumunu, bütün gerçekliğiyle göz önüne serdikten sonra da, sinikler, ruhların kurtarıcısı, gerçeğin ve özgürlüğün öncüleri olarak ortaya

20) E. Casapri: “De cynici qui fuerunt aetate imperatore Romanorum”.

21) E. Hatch: The Influence of Greek Ideas and Usage upon the Christian Church.

çıktıkları, yandaşlarına, insanın kendi içinde gerçekleştireceği bir reform sonunda, bireysel mutluluğu vaad ediyorlardı.

Bu reform ne türdendi ?

IV

SİNİKLERİN BİREYSEL EYLEMLERİ

a) *Siniklerin psikolojisi* : — Kişisel alanda, siniklerin yöntemleri, modern psikolojinin yöntemleriyle karşılaştırılabilir. Ahlakları, kişisel mutluluğa dayanan psikolojik dengeyi sağlamaya çalışan bir öğretiden başka bir şey değildir. Yandaşlarından istedikleri, yalnız istemli değil aynı zamanda da kabul edilmiş bir “feragat” tir.

“Tanrıların özelliği hiç bir şeye ihtiyaç duymamalarıdır. İhtiyaçlar azaldıkça Tanrılara yaklaşılmış olur”. (Burada bir lâf ebeliğine sâpıldığı meydandadır. Tanrılar zaten her şeye sahip olduklarından, hiç bir şeye ihtiyaç duymamaktadırlar;) Tutkulara, isteklere hakim olmak gerekir, “kendine hakim olmayı öğrenmiş olan kimse başbuğdur (Dion)” İşte hiç bir şeye sahip olmayan ve hiç kimseye hükmedemeyen zavallılar üstünde psikolojik etki yaratan bir lâf ebeliği daha.

Ölümün sık sık hatırlatılması, “feragat”²² kabul ettirebilmenin en kolay ve en iyi yoludur. Ama sinikler bu yolu stoiklerden, Epictete’den¹ Mare Aurele’den²³ daha az kullanmışlardır. Ölüm fikrine, Marc Aurele’in her düşüncesinde rastlanır. Ama siniklerin seslendikleri kimse-ler sefaletle dolu hayatları sonunda ölümden korkmamaya zaten alışmış olduklarından, siniklerin böyle bir yönteme pek de ihtiyaçları yoktu. Yalnız sinik felsefenin Stoisizmin çıkış noktası olduğunu da unutmamak gerekir. Ama Stoisizm spekülâtif bir felsefeye kayması²⁴ ve Roma aristokrasisine seslenmesiyle sinizmden ayrılır. Bu bakımdan stoikler, sinizmin, kaba çizgilerini bir yana bırakmışlar, siniklerse, seslendikleri kütlelerin toplumsal düzeyi yüzünden sertliklerinden vazgeçmemişlerdir.

Yine de stoikler, sinikleri birer örnek olarak görmüşler; Seneca, sinik Demetri’us’u bütün filozofların üstünde tutmuştur²⁵. Stoa okulundan Thraseas ise Demetrius’u, ölmek üzereyken yanına çağırılmış ve son dakikalarını onunla geçirmiştir²⁶.

22) Epictete: Manuel - Entretiens

23) Marc Aurele : Pensées

24) Windelband: Geschichte der Philosophie: 8. baskı, s: 56

25) Seneca: De la vie heureuse,

26) Aynı kitap

Dünya ile ilgili bayağı zevklerden vazgeçerlerken, sinikler, bu vazgeçiş'in verdiği gururdan vazgeçmiyorlardı. "Gurur, yetkin insanın vazgeçeceği son tutkuydu".

b) Sinik söylevler: — Lucien'in aşağıdaki satırları bize, siniklerin yandaşlarına verdikleri söylevler üzerine bir fikir verebilir. Burada bir parodi söz konusudur. Bir satıcı, satılığa çıkarılmış köle Diogène ile konuşmaktadır.

Satıcı : — Nerelisin aslanım? Diogène: — Her yerliyim. S : — Nasıl olur? D : — Dünya vatandaşım. S : — Amacın nedir? D: — Hercule gibi olmak. Ben de onun gibi, tutku adı verilen canavarla savaşıyorum. S: İki bir iş, ama mesleğin nedir? D: — Ben ruhların doktoru ve gerçek özgürlüğün öncüsüyüm. S: — Tanrı seni korusun, ama seni satın alırsam bana ne öğretebilirsin? D: — Seni zevklerden koparıp, fakirlikle başbaşa bırakırım. Sonra seni çalıştırır, terletir, tahta üzerinde yatırır, ne bulursa onu yemeğe zorlarım. Eğer paran varsa bu parayı dereye attırırım. Ne ailen ne de vatanınla ilgilenmemelisin. Baba evini bırakıp bir harabede oturmalısın. İçi eski kitaplarla dolu çukurundan başka eşyan olmamalı. Böylece zenginlere nanik yapıp, mutluluk yönünden Jupiter'le boy ölçüseyebilirsin. Eğer seni kırbaçlar ya da sana küfrederlerse gülüp alay etmelisin"²⁷.

c) Ahlâkî psikoterapi — Siniklerin kişileri etkileme yollarıyla, çağdaş psikoterapi yöntemleri arasında bir yakınlık vardır. Bu bölümde, en önemli benzerlikleri bir araya toplayacağız.

1 — Çağdaş psikoterapi gibi, sinik öğreti de, topluma uyamayan, sıkıntıda olan, acı çeken ve acılarının dinmesini isteyen kişilere seslenir.

2 — Varılmak istenilen amaç bu acıları geçirmek, kişinin mutluluğunu sağlamaktır. Gerek sinik öğreti, gerekse çağdaş psikoterapi bu mutluluğun kişiye bağlı olduğuna inanır.

3 — Bu mutluluğu gerçekleştirmek için kullanılan yol, kişinin değer yargılarını değiştirerek, hayat karşısında yeni bir tavır almasını sağlamaktır. Bu bakımdan ele alındığında, sinik öğretinin, çağdaş psikoterapiden çok daha radikal olduğu söylenebilir.

4 — Sokrat için olduğu gibi sinikler için de, tek gerçek "iyi" olan mutluluk, "erdem"dir. Ama sinikler erdemi başka bir şekilde tanımlar--

27) Lucien: Dial. des Morts — Les sectes à l'encan...

lar. Erdem bağımsızlıktır. Kişi dünyanın, rastlantıların, zenginliğin, toplumun ve tutkuların karşısında bağımsız olmalıdır.

Psikoterapinin amacı da bundan başka bir şey değildir. Psikoterapi de kişiye, özgürlüğünü ve siniklerin bağımsızlık adını verdikleri kendiliğindenliğini (spontanéite) kazandırmağa, kişiyi, tutunacağı dalı kendi içinde bulmaya alıştırmaya çalışır. Psikoterapinin yöntemlerinin, çıkış noktaları farklı olmakla birlikte, sinik yöntemlerle benzerlikleri söz götürmez. Çağdaş psikolojinin yogilerin yöntemleriyle ilgilenmesi de salt bir rastlantıdan ibaret değildir.

5 — Şimdi gerek siniklerin, gerekse modern psikoterapinin kullandığı bir ana mekanizmaya geçiyoruz. Sinikler için erdem ihtiyaçların yokluğudur. Hiç bir şeye ihtiyacı olmamak Tanrılara benzemektir. Hayat ve sağlık, şeref ve özgürlük zenginlik ve lüks, bunların hiç biri gerçek "iyi" değildir ve arzulanmaya değer olamaz.

Antisthènes, "Kendimi zevke kaptırmaktansa deli olmayı tercih ederim" demektedir. Yalnız, bütün bu söylediklerimizden, siniklerin bir keşiş hayatını sağlık verdikleri sonucu çıkarılmamalıdır. Antisthènes, açlık, susuzluk, cinsel ihtiyaçlar gibi doğal ihtiyaçların, giderilmesini; insanın bunları amaç edinmemesi ve bağımsızlığını koruması koşuluyla kabul eder.

Çağdaş psikoterapi de, iç dengenin sağlanmasının koşulu olarak ihtiyaçların kısılmasını ileri sürmektedir. Yalnız burada, sinik öğretiyile psikoterapi arasında önemli bir ayrım vardır. Sinik öğretisi, kişinin toplumdan kopmasını öğütler, dertlerinin kaynağının toplumdan geldiğini ileri sürerken, psikoterapi kişiyi toplumla uzlaştırmaya çalışır. Bu uzlaştırma burada kısaca anlatacağımız iki yoldan gerçekleşebilir. Kişinin gizli kalmış yetenek ve olanaklarını ışığa çıkartabilmek için onu, içine attığı ve içinde sakladığı komplekslerden kurtarmak ve kendini aşan isteklerinden vazgeçmesini sağlamak...

Siniklerin ve modern psikoterapinin yöntemleri arasındaki benzerlikleri ortaya koyduktan sonra, aralarındaki önemli ayrımlara dokunmak da yerinde olur.

1 — Sinikler, kişinin mutsuzluğunun kaynağında toplumu gördüklerinden, doğaya dönüşü öğütlerler. Psikoterapiyse kişinin bilinçli ya da bilinçsiz sorumluluğu üzerinde durarak, toplumsal sorumluluklara ilgilenebilir.

2 — Sinikler, kişiyi toplum dışında yaşamağa çağırırlarken, psikoterapi, kişiyi toplumla uzlaştırmayı amaç edinir.

3 — Sinik ahlâk genel olarak düzene ve topluma karşıdır, oysa psikoterapinin hiç bir ahlâkî tavrı yoktur²⁸.

Artık, sinik eylemin ana çizgilerini sosyolojik ve psikolojik açılardan ele alabiliriz.

Ansithènes'in sinik öğretisi, sinik akımın doğuşunu ve gelişmesini tek başına açıklayamaz. Öğretinin doğuşu ve yandaş kazanışı antik dünyanın toplumsal düzeniyle açıklanabilirse de, akımın yayılması ve uzun yıllar sürüp gitmesi ancak öğretinin kişiler üzerindeki psikolojik etkisine dayanır.

Sinizmin ana çizgilerini bu iki açıdan ele alarak özetlemeğe çalıştım.

V

SONUÇ

1 — Sinikler kümesini belirleyen yedi özellik şunlardır :

a) Sinikler toplum içinde, yaşayışları, giyinişleri, konuşuşları, davranışları, kurulu düzene karşı oluşları, kendilerini dünya vatandaşı saymalarıyla diğer okullardan ayrılırlar. Bu ayırım onlar için ilk tanımdır.

b) Sinikler “denizdeki kum kadar” kalabalıktırlar.

c) Antik dünyanın her yanına dağılmışlardır .

d) Sinik felsefe 900 yıldan fazla sürmüştür.

e) Sinik okul, gerçek bir çekim gücüne sahip olmuş ve yalnız psikolojinin açıklayamayacağı toplumsal bir rol oynamıştır.

f) Sinikler bir çok kimsenin kin ve nefretini de toplamışlardır.

2 — Sinikler arasında hiç bir zaman tam bir birlik olmadığına göre, akımın sürekliliği nasıl açıklanabilir?

a) Sinikler arasında ne yataylığına (Hierarşi) ne de düşeyliğine (görevlere göre) bir düzene rastlanmaz.

b) Sinik akımın sürekli bir okulu, sistematik bir öğretimi olmamıştır.

28) Richard: Psychanalyse et Morale

c) Gerçek anlamda bir önderi yoktur.

3 — Diğer okuların tersine, sinik okul, toplumu kişinin mutluluğuna engel kabul eder. Ama ne devrim ne de reformdan yanadır. Toplum dışı, kötümser ve anarşisttir.

4 — Örgütlenmemiş olmasına rağmen, sinizm ilkel geleneklerini diğer okullardan daha iyi saklamış ve devam ettirmiştir.

Siniklerin toplumsal eylemlerinin özellikleri, kendini en çok birey karşısındaki tavırlarında ortaya koyar.

5 — Sinikler topluluğa değil kişiye seslenir ve bireye kurtuluş yollarını gösterirler.

6 — Sinik ahlâk, bir iç dengeyi sağlama atılımı olduğundan, kişileri çeker ve kendine bağlar.

a) Filozofun erdemi kişiliğinin karşı koyma gücüyle ölçülür.

b) Yandaşa, bu psikolojik gücü kazanma yöntemleri gösterilir. İşe, "ruhun arınması, (catharsis)" ile başlanır. İç dirliği, "ataraxie" ve "apathie" ile sağlanır.

7 — Freud de, kişinin huzursuzluk nedenlerini toplumsal baskılarda görmekteydi : "İnsan tabiatı toplumsal baskılara ancak güçlükle boyun eğer"²⁹.

8 — Freud'ün ardılları, ilkelerini korumakla birlikte, ustalarının kötümserliğini bir yana bıraktılar. Gerçekten de, kişinin toplumla uzlaştırılması amacı, psikanalizin babasının toplumsal kötümserliğiyle bağdaştırılamazdı. Bugün, psikanaliz, kişiler üstündeki etkisiyle, dolaylı olarak sosyal alanı da etkilemektedir.

Sinikler üzerindeki araştırmamızın verdiği örneğin, tarih, sosyoloji ve psikoloji işbirliğinin sağlayacağı olanakları gösterdiklerini umuyoruz Sinikler, Sokratçı okulların bir kalıntısı, bir tortusu olarak ele alınacak olursa akımın sürekliliği ve yayılımı açıklanamaz. Gerçekte sinik okul toplumsal alanda Sokrat ve Platon okullarının karşısındadır. Yandaşların çokluğu, antik dünyanın toplumsal durumuyla ilgilidir. Ama sinik akımı bütün yönleriyle açıklayabilmek için, sinik eylemin psikolojik açıdan ele alınması ve seslendiği kitlelerin sosyolojik yönden araştırılması gerekmektedir.

29) S. Freud: *Malaise dans la Civilisation*: S: 246-247.